

نگاهی به جرائم سایبری

تحلیل مسائل پست الکترونیک

در شماره‌های قبل به کلیات بحث پست الکترونیک، برخی نکات فنی و مباحث جزای ماهوی اشاره شد. اکنون که چهارمین بخش این سلسله مطالب تقدیم شما خواننده محترم می‌شود، در ادامه نکات جزایی به مباحث شکلی و مواردی دیگر اشاره می‌شود که به قلم محمدحسن درزبانی نوشته شده است.

۱- دادسرای کیفری

در بررسی و تحلیل پست الکترونیک دو بحث عمده و بزرگ وجود دارد که بحث اول تحقیقات جنایی و بحث دوم ادله اثبات کیفری است.

الف - در مرحله تحقیقات مقدماتی

پرداختن به پست الکترونیک خواه به عنوان ابزار و روش ارتکاب یک جرم سایبری، خواه به عنوان یک جرم سنتی و مرسوم که ادله یا آثار آن را در فضای دیجیتال می‌توان یافت، بسیار مفید و حتی لازم است. در مرحله تفتیش و توصیف لازم است قاضی دستور بررسی ایمیل‌های متهم را دهد شاید از این طریق بتواند به ادله جرم دست یابد. که البته این بررسی گاه با مشکلاتی مواجه می‌شود. نخستین نکته به هنگام صدور دستور ایمیل توجه به نوع جرم ارتكابی است. اگر جرم ارتكابی از نوع جرائم سایبری باشد حتماً در کنار هارد، حافظه‌های فحاشی، تلفنی که شماره را ذکر می‌کند و... باید به ایمیل توجه کرد. ایمیل می‌تواند بعضاً حاوی اطلاعات مهم و با ارزشی باشد. محتوای ایمیل نیز می‌تواند به عنوان ابزار ارتكاب بررسی شود. سپس جمع آوری ایمیل و آنالیز در مرحله تفتیش و توقیف بسیار حیاتی است. در جرائم غیرسایبری یعنی جرائم کلاسیک و مرسوم بررسی، جمع آوری و آنالیز ایمیل به تحقیقات مقدماتی کمک کند. بویژه اگر صحبت از قتل، تهدید، کلاهبرداری، قمار و... باشد. هرگاه متن پست الکترونیک به نوعی مرتبط با جرم باشد بررسی آن می‌تواند قاضی را در اثبات جرم کمک کند. فارغ از اینکه ایمیل در رابطه با جرم

سایبری مورد دستور قاضی قرار می‌گیرد یا اینکه بحث از جرم غیرسایبری است، باید توجه داشت دستیابی برای ایمیل فرد باید توأم با حفظ اموال کشف علمی جرائم سایبری باشد تا استنادپذیری و استفاده از آن مشکلی ایجاد نکند. در عین حال باید رعایت اصول و موازین و حقوق اشخاصی در دادرسی‌های عادلانه شود. اگر ایمیل فرد پاک شده می‌توان با بازیابی داده‌ها، رجوع به تهیه‌کننده خدمات و محتوا را بدست آورد. اگر آدرس بدست آمد باید آنالیز شود تا ارسال کننده مشخص شود.

در کنار بررسی ایمیل، تفتیش آن و توقیف محتوای مربوطه، به اجزاء این سرویس نیز باید توجه کرد. به هنگام باز کردن صفحه ایمیل مواردی نیز صندوق دریافتی، موارد ارسالی، دفترچه آدرس‌ها و... دیده می‌شود یکی از اقدامات مهم که باید مدنظر قاضی دادسرا قرار گیرد دستور بررسی ایمیل توأم با اجزاء آن است یعنی از جمله باید کتابچه آدرس‌ها بررسی، آدرس‌ها کنترل و... شود.

تأکید مقام قضایی بر حفظ اصول کشف علمی جرائم سایبری است. در صورت لزوم می‌توان از تهیه‌کننده خدمات اینترنت و... کمک گرفت. در ضمن کمک کارشناسان رسمی دادگستری در رشته کامپیوتر و... در این زمینه می‌تواند مفید باشد. نهایتاً از شاهد، مطلع، پلیس و... برای محتوای ایمیل، آدرس، زمان و مبدأ و مقصد ارسال و دریافت کننده و... در صورت لزوم باید کمک گرفته شود. نکته دیگر در دستور مقام قضایی توجه به تعدد یا عدم تعدد ایمیل فرد مظنون یا متهم، آدرس

محل باز کردن ایمیل و... است. در صورت امکان قاضی دادسرا مشخص سازد ایمیل جهت کدام جرم یا جرائم باید آنالیز شود. خود قاضی نیز به هنگام دریافت نتیجه گزارش مأموران باید به فرض تعدد جرم و... باید توجه کند.

در بحث ادله اثبات کیفری بدو باید به ارزش اثباتی دلیل دیجیتال / الکترونیک / کامپیوتری یا سایبری توجه کرد. آیا در سیستم قضایی کشور داده‌ها، سیستم‌های کامپیوتری، ایمیل و دیگر محتوای الکترونیک می‌توانند واجد ارزش اثباتی باشند معمولاً کشورها در زمینه حقوق خصوصی نیازمند اصلاح برخی قوانین خود هستند تا بتوانند مفهوم و استناد پذیری ایمیل را به علت الکترونیک تسری و گسترش دهند. اما در حقوق جزایه دلیل لا تعدو لا تحصی بودن دلایل، این مشکل کمتر بوجود می‌آید. در واقع ایمیل را می‌توان به دلیل علمی یا دلیل مستقیم تلقی کرد. اینکه ذکر شد دلیل علمی / مادی مستقیم و... به دلیل تعدد تقسیم بندیها است. به هر حال ایمیل هم یک دلیل علمی و هم جزء دلایل مستقیم محسوب می‌شود. گاه قدرت دلیل را ندارد اما به عنوان رد یا به قولی به عنوان ظن می‌تواند مدنظر قرار گیرد. شاید با مسامحه بتوان ایمیل را از حیث محتوای مجرمانه آن، نوعاً اقرار یا در حکم آن قرار داد.

۲- کشف علمی

اهمیت پرداختن به ای میل گاه ناظر به رویکرد متخصصان کشف علمی سایبری است. ایمیل از منظر کشف علمی جرمی سایبری واجد ارزش و

دارند. طبعاً ایمیل برای پیگیری امور، پیگیری دعوی، دادن و اعطای نمایندگی و... در برخی عقود بویژه دو عقد یاد شده کاربرد دارد و باید وضعیت آن از لحاظ حقوقی مشخص شود.

د- ادله اثبات دیجیتال / الکترونیک

یکی از نکات مهم، استنادپذیری ایمیل به عنوان یک دلیل اثبات دعوی و طبعاً مباحث مربوط به آن مثلاً اصالت، صحت و... است. اینکه آیا دلیل است یا خیر بسته به سیستم های حقوقی دارای مقررات سایر یا فاقد آن، وضعیت فرق می کند. اینکه کدام نوع دلیل است مثلاً در فرانسه آیا دلیل ادبی است یا خیر نیز محل بحث های جدی است. در ایران برای استناد به ایمیل به عنوان دلیل چه باید کرد آیا منع مبنایی و دکترین / تئوریک وجود دارد یا با اصلاح قانون مدنی یا مدد از رویه قضایی می توان از این علت جدید نیز به صورت قانونمند استفاده کرد. در تجارت الکترونیک به هنگام بحث داده پیام، در این زمینه عرضه شده است.

ه- تجارت و بانکداری الکترونیک

در تجارت الکترونیک به هنگام مباحث پیام داده،

الف - قراردادهای انفورماتیک

در این شاخه از حقوق سایبر بحث اعلام اراده در نظامهای حقوقی دارای این نهاد حقوقی و بحث ایجاد در کل نظامهای حقوقی یکی از مباحث مهم است. توضیح اینکه در برخی کشورها مانند آلمان، اعلام اراده مرحله قبل از ایجاد است. به هر حال یکی از مباحث مهم درباره ایمیل چگونگی آنالیز آن در بحث های اعلام و اراده و ایجاد است. آیا ایمیل را می توان نوعی اعلام اراده یا حتی ایجاد تلقی کرد. پاسخ مثبت است اما قواعد لازم برای آن تهیه شده و با فقدان مقررات مواجه نیست. طبعاً اصالت ایمیل، انصراف، مکان ایمیل و... همگی باید مورد بحث قرار گیرد. گاه فردی با ایمیل اعلام اراده یا ایجاد می کند بسته به مورد نوع سازو کار قبول و ارسال و مبادله باید پیش بینی شود. در قراردادهای انفورماتیک خواه از نوع نرم افزار، سخت افزار یا سرویس اینگونه اعلام اراده یا ایجادها کراراً پیش می آید و ایمیل در مراحل بعدی انعقاد نیز استفاده می شود. به طور طبیعی ایمیل از این منظر باید از لحاظ دعاوی قراردادی نیز آنالیز شود.

اهمیت زیادی است. این اهمیت منصرف از سایبری بودن جرم یا سنتی بودن آن است. کارشناسان کشف جرم سایبری باید آموزش کافی دریافت کنند تا بتوانند ایمیل را بررسی، محتوای آن را تجربه و تحلیل، مبدأ و مقصد آن را دریابند، محتوای آن را در صورت پاک شدن، بازیافت نمایند، از نرم افزارهای کاشف بتوانند استفاده نمایند و... در صورت لزوم و عدم آشنایی مأموران پلیس، می توان از کارشناسان رسمی بهره برد. ممکن است مأمور آشنایی داشته باشد اما بررسی بیشتری نیاز باشد در عین حال باید به جرایم محتمل و بیشتر عنایت داشت. قطعاً در صورت مجرمانه بودن محتوای ایمیل باید به صدور دستور منع ارسال و انتشار از انتشار فایل مربوطه در اینترنت جلوگیری کند و... برای جلوگیری از انتشار می توان از تهیه کننده خدمات اینترنت بهره برد.

۳- مسائل بین المللی

در کنار مسائل ماهوی و شکلی یاد شده باید برخی نکات را به عنوان نکات بین المللی مد نظر داشت. به موتور جستجو که ایمیل در آن ایجاد شده حتماً باید توجه شود زیرا پذیرفتن مسئولیت برای این موتور جستجوهای معروف نکته ای مفروض است. اگر چه اینترنت بعضی مواقع از خدمات یاد شده بهره می برد. برخی قوانین مثل قانون میهن پرستی آمریکا محدوده استفاده از اسط های الکترونیک، سرویس ها و... را گسترش داده زیرا درصدد برقراری امنیت پایداری هستند.

طبعاً قانون یاد شده و ضمانت اجرایی برای مفاد قانون پیش بینی شده است. نیز در سطح بین المللی به خاطر داشته باشیم برخی دولت ها به علت اعمال فیلترینگ و برخی به علت حوادث یازده سپتامبر، دیده بنی نسبت به برخی... به عمل می آورند. در خصوص بررسی ایمیل به هنگام تفتیش فرامرز باید به ورود به سیستم های خارجی یا... توجه کرد. همچنین به خاطر داشته باشیم غالب تهیه کنندگان خدمات اینترنت با یک پا دو واسط در خارج مستقر هستند. طبعاً هر گونه تفتیش فرامرز در شبکه های اینترنتی نیازمند مجوزهای خاصی است. ارجاع امر به اینترنت پول یکی از ابزارهای مفید است. اکنون با مختصر بحث های فنی و جزایی، می توان فهرست وار به برخی نکات حقوقی (غیر جزایی) اشاره کرد.

۴- نکات حقوقی

ایمیل نه تنها از حیث مباحث مختلف جزایی و فنی ارزشمند است بلکه از حیث حقوقی ارزش برابر دارد. توضیح اینکه در بحث قراردادهای، مسئولیت مدنی، وکالت و نیابت، ادله اثبات دعوی (غیر جزایی)، تجارت الکترونیک، بانکداری الکترونیک، حقوق بین الملل خصوصی و... بحث ایمیل مطرح می باشد. از آنجا که هدف نگارنده فقط صرف ذکر اقلام کلی و اجتناب از عدم ورود تفصیلی به مباحث است از این رو در زیر برخی نکات فهرست وار مطرح می شود.

ب- مسئولیت مدنی دیجیتال

در صورتی که محتوای ایمیل، ضرر و زیانی بدنبال داشته باشد یا در فرآیند تعامل خسارتی به طرف مقابل وارد کند بحث مسئولیت مدنی مطرح می شود. حتی در یکی از پرونده ها در کشور عزیزمان مشکل بزرگی برای برخی صاحبان یک حرفه پیش آمد و یا قطع ایمیل و از بین رفتن نام های دامنه آنها، خسارت زیادی به آنان وارد شد. توضیح اینکه این افراد بعضاً از طریق ایمیل قراردادهای علمی، همایش، جراحی های خارج از کشور و... می گذاشتند و با قطع سرویس ایمیل مقدار زیادی متضرر شدند که البته قضیه بدون ورود به این نکات فیصله یافت.

ج- وکالت و نیابت

در عقود معین، ایمیل طرح و بحث می شود بویژه در وکالت و نیابت که کاربرد بیشتر در این خصوص

استنادپذیری، صحت و اصالت و... ایمیل نیز طرح می شود. در بانکداری الکترونیک اهمیت ایمیل آمیخته با نکات کیفری شده و شاید مباحث کیفری و حقوقی آن هم وزن باشند. توضیح اینکه ایمیل ابزار کلاهبرداری سایبری و... قرار می گیرد و نوعی از این کلاهبرداری در بانکداری الکترونیک است.

و- حقوق بین الملل خصوصی

در حقوق بین الملل خصوصی نیز به تبع بحث های یاد شده، ایمیل در قواعد حاکم بر حل اختلافات در کنار سایر مباحث حقوقی سایبر مد نظر قرار گرفته و مباحث مفصلی برای آن تدوین شده است. با مختصر مطالب یاد شده در شماره های بعدی نشریه قضاوت بحث حقوق و جرایم سایبری را دنبال خواهیم کرد اما در ابتدا نکاتی که به صورت مفید و کاربردی از سوی پلیس مالزی مطرح شده را متذکر خواهیم شد. *

